

Грищенко І. В.,

викл. кафедри гуманітарних і фундаментальних дисциплін, Вінницький навчально-науковий інститут економіки Тернопільського національного економічного університету, м. Вінниця

Білецька Н. В.,

к.е.н., доц., завідувач кафедри фінансів, оподаткування і підприємництва Вінницького інституту конструювання одягу і підприємництва, м. Вінниця

Клівіденко Л. М.,

к.е.н., доц. кафедри фінансів і кредиту, Вінницький навчально-науковий інститут економіки Тернопільського національного економічного університету, м. Вінниця

ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ СИСТЕМНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ

Анотація. Розглянуто вітчизняний і світовий досвід, який свідчить, що в період глибокої депресії й кризи інвестиційно-інноваційна політика підприємства і своєчасна орієнтація товаровиробників на активізацію і стимулювання освоєння досягнень науково-технічного прогресу дозволяє швидше і з меншими витратами подолати наслідки дестабілізації економіки й упевненіше просуватися вперед у своєму розвитку. Представлена розробка ефективних методів управління системними перетвореннями і підвищення конкурентоспроможності підприємства, що ґрунтується на формуванні сукупності інвестиційно-інноваційних бізнес-одиниць.

Ключові слова: інвестиційно-інноваційний розвиток, потенціал підприємства, системні перетворення.

Gryshchenko I. V.,

Lecturer, Department of Humanitarian and Fundamental Disciplines, Vinnytsya Educational and Scientific Institute of Economics of Ternopil National Economic University, Vinnytsya

Bilecka N. V.,

Ph.D., Associate Professor, Head of the Department of Finances, Taxation and Entrepreneurship, Vinnytsya Institute of Clothing Design and Entrepreneurship, Vinnytsya

Klividenko L. M.,

Ph.D., Associate Professor, Associate Professor of the Department of Finances and Credit, Vinnytsya Educational and Scientific Institute of Economics of Ternopil National Economic University, Vinnytsya

INVESTMENT-INNOVATIVE DEVELOPMENT OF ENTERPRISES IN CONDITIONS OF SYSTEMIC TRANSFORMATIONS

Abstract. Considered domestic and world experience, which shows that in a period of deep depression and crisis the investment and innovative policy of the company and opportune orientation of producers at enhancing and stimulating the use of achievements of scientific and technical progress enables faster and at less cost to overcome the consequences of the economy destabilization and confidently move forward their development. Presented the development of efficient methods of systemic transformation management and enhancing the competitiveness of enterprises, based on the formation of totality of investment and innovative business units.

Keywords: investment-innovative development, potential of enterprise, systemic transformations.

Постановка проблеми. Інвестиційно-інноваційний розвиток економіки відноситься до вищих пріоритетів державної політики України. Процес модернізації та послідовного переходу української економіки на інвестиційно-інноваційну модель розвитку ініціював вирішення проблеми стратегічного

забезпечення стійкої й довготривалої динаміки інвестиційних та інноваційних процесів на вітчизняних підприємствах.

Складність сучасних економічних проблем нашої держави привела до того, що одним із основних

етапів розвитку підприємств стала реалізація системних перетворень виробничо-економічної діяльності. Специфічність сучасної економіки України полягає в тому, що більшість підприємств потребують системних перетворень одночасно з докорінними змінами, що відбуваються в зовнішньому середовищі. Розвиток країни визначається ефективністю роботи підприємств і організацій, які повинні не просто виживати в складних умовах, а проводити активну стратегію перетворень.

У період внутрішніх системних перетворень підприємства, як правило, концентрують свої зусилля на короткострокових проектах фінансового оздоровлення, побоюючись, що в умовах модернізації економіки буде недостатньо інвестицій для реалізації довгострокових проектів. Проте існують і підприємства, які в цілях виходу з кризи реалізують інноваційні проекти, орієнтуючись на зростання ринкової вартості за рахунок інновацій, що дозволяє залучити більше коштів для свого подальшого розвитку [4, с. 301].

Для виживання в умовах кризи вітчизняних підприємств необхідно запроваджувати на них управлінські й соціальні інновації, які створять необхідне середовище для ефективної роботи підприємства з подальшим впровадженням інших інновацій (маркетингових, технологічних) [6, с. 208].

Наведені обставини обумовлюють важливість подальшого теоретичного дослідження економічних станів, згідно з яким формування інноваційної моделі розвитку підприємств на основі системних перетворень у перспективі перетворюється на механізм виведення їх на новий рівень розвитку, що, у свою чергу, обумовлює актуальність даного напрямку дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Науковий інтерес до проблем управління інноваційними процесами підприємств на основі системних перетворень підштовхнув звернутися до аналізу накопиченого теоретичного й аналітичного матеріалу.

Дослідженню проблем управління підприємствами, включаючи стратегічний і соціально-економічний розвиток, присвячена велика кількість наукових робіт багатьох авторів, таких як І. Ансофф, Р. А. Белоусов, А. К. Ваголін, О. С. Віханський, В. А. Гневко, А. Г. Гранберг, А. П. Егоршин, Е. Н. Емельянов, Д. Камерон, Г. Б. Клейнер, Р. Куїнн, В. В. Кулешов, Д. С. Львів, І. С. Мінько, С. Е. Поварніцина, В. В. Попів, М. Портер, А. І. Татаркин, Е. Ю. Хрустальов, Р. Широкова, Р. І. Шніпер та ін.

Найбільш значний внесок у теорію інноваційного управління, починаючи з праць Н. Д. Кондратьєва і Й. Шумпетера, зробили такі дослідники, як А. Г. Аганбегян, А. І. Анчишкин, В. Н. Архангельський, К. А. Багріновський, І. Т. Балабанов, М. А. Бендіков, С. В. Валдайцев, Л. М. Гохберг, Б. Ф. Денісов, А. І. Добринін, А. А. Динкин, А. Ю. Егоров, П. Н. Завлін, В. В. Іванов, С. Д. Ільєнкова, А. К. Казанцева, Д. І. Кокурін, В. І. Кушлін, С. В. Кортів, Р. М. Ніжегородцев, Ю. І. Новіков, Л. Н. Огольова, К. І. Плетнев, А. А. Сафронова, А. А. Семенова, А. Ф. Суховій,

О. С. Сухарев, А. В. Тебекин, А. Б. Тітов, Е. А. Фіаксель, Ю. В. Шленов, Ю. В. Яковец та ін.

Проте слід відзначити, що сучасний стан економічної науки характеризується відсутністю цілісної теорії управління інноваційним розвитком підприємства на основі соціально-економічної й виробничої трансформації. Орієнтація економіки підприємства на інноваційну модель розвитку, структурна перебудова виробництва вимагають вирішення нових завдань управління, що спричинило необхідність вибору напряму дослідження.

Постановка завдання. Кардинальні зміни зовнішнього середовища змінюють систему виробничо-економічної діяльності підприємств. Тенденції змін економічного середовища є передумовами й умовами необхідності системних перетворень підприємств.

Перетворення підприємства характеризуються як процес створення і збереження під контролем таких необхідних змін, які дають можливість підприємству пристосуватися до нових умов зовнішнього економічного середовища. Системні перетворення є раціонально спланованим, свідомо викликаним і контрольованим процесом комплексної трансформації, метою якого є розвиток підприємства. Системні перетворення на всіх рівнях виробничо-господарської діяльності обумовлюються необхідністю адаптації внутрішнього середовища підприємства до умов, що якісно змінилися, зовнішнього середовища її життєдіяльності. Кінцевою метою системних перетворень підприємств є стійкість і ефективність їх функціонування і розвитку в сучасних умовах. Перетворення проводяться як для подолання кризового стану підприємства, так і для своєчасної й ефективної адаптації підприємства до умов ринкової кон'юнктури і забезпечення стійкості його розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вітчизняний і світовий досвід свідчить, що в період глибокої депресії й кризи інвестиційно-інноваційна політика підприємства та своєчасна орієнтація товаровиробників на активізацію і стимулювання освоєння досягнень науково-технічного прогресу дозволяє швидше і з меншими витратами подолати наслідки дестабілізації економіки й впевненіше просуватися вперед у своєму розвитку.

Системні перетворення підприємства неоднорідні за характером дії на економічні процеси. Серед них можна виділити дії, направлені, по-перше, на скорочення витрат підприємства: впровадження ресурсозберігаючих технологій, заміна обладнання на продуктивніше, по-друге, на розширення і заміну номенклатури виробляємої продукції: перепрофілювання виробництва на випуск конкурентноздатного товару, модернізація виробляемого продукту, випуск нового виду товару, по-третє, на вдосконалення організаційно-управлінської системи підприємства: впровадження системи контролю якості виробництва, сертифікація системи управління за міжнародними стандартами [8, с. 14].

При дослідженні системних перетворень ми можемо запропонувати їх класифікацію:

1. Виробничо-технічний потенціал підприємства:

- модернізація – вдосконалення, оновлення виробничого потенціалу підприємства з метою приведення його у відповідність із новими вимогами і нормами, технічними умовами, показниками якості, зокрема заміна морально застарілого і фізично зношеного устаткування новим, підвищення автоматизації процесів;

- технічне переоснащення – комплекс заходів у масштабі підприємства з підвищення техніко-економічного рівня окремих виробництв, цехів і ділянок, що включають не тільки модернізацію виробництва, але і можливість часткової перебудови і розширення тих, що існують, або будівництво нових об'єктів, вдосконалення загальнозаводського господарства і допоміжних служб. Зміна профілю продукції й послуг відповідно до вимог ринку або зміни суспільних умов;

- реконструкція підприємства – перевлаштування існуючих цехів і об'єктів різного призначення, пов'язане з вдосконаленням виробництва і підвищенням його техніко-економічного рівня. Реконструкція підприємства включає технічне переоснащення виробництва і може бути формою проведення капітального будівництва на підприємстві, здійснюється за спеціально розробленим проектом, носить епізодичний характер, направлена на повне або часткове переобладнання і перевлаштування виробництва при значному охопленні пасивної частини основних засобів.

2. Організаційно-економічні відносини:

- реінжиніринг – підвищення загальної ефективності бізнес-процесів, перепроєктування зв'язків, що включає всередині підприємства (у ряді випадків радикальне) із збереженням колишніх ланок організаційної структури. Реінжиніринг передбачає фундаментальне переосмислення і радикальне перепланування бізнес-процесів підприємства з метою скорочення витрат, зростання якості сервісу, швидкості обслуговування клієнтів і т.д., перетворення в галузі стилів керівництва, поведінки керівників. Сюди відноситься делегування відповідальності, розширення прав структурних ланок і окремих працівників, стимулювання творчої діяльності і т.д.;

- реструктуризація – глибоке перетворення структури виробництва й організації управління в рамках підприємства. Реструктуризація включає зміну організаційної структури, системи управління в цілому, а у ряді випадків – і зміну організаційної стратегії. Це зміна виробничих структур, зокрема заміна і модернізація устаткування, раціоналізація ієрархії управління, систем обробки інформації;

- реорганізація – комплекс найбільш радикальних змін (злиття, приєднання, розділення, виділення), що характеризується перебудовою, перевлаштуванням підприємства з метою отримання максимально позитивного ефекту від зміни структури капіталу, усунення дублювання функцій, зниження витрат при збільшенні обсягу виробництва і т.д.

Одним із основних методів адаптації підприємства до змінних умов навколишнього економічного середовища є наявність ефективної інноваційної стратегії. Прийняття стратегічних рішень на основі використання спеціальних методів і підходів щодо збору, обробки і розподілу інформації допомагає справитися з внутрішніми й зовнішніми змінами і провести необхідне коректування, дає можливість передбачати тенденції розвитку бізнесу, зробити правильний стратегічний вибір і реалізувати намічені цілі. Інноваційну стратегію підприємства ми можемо визначити як закономірно і послідовно здійснюваний процес конкретних заходів по проведенню наукових досліджень і розробок, створенню інновацій і освоєнню їх у виробництві в цілях отримання нової або покращеної продукції, новій або вдосконаленій технології виробництва.

Досліджувати інноваційні зміни на підприємстві найбільш оптимально і послідовно можливо тільки за умови моніторингу, який дозволить провести аналіз і прогнозування інноваційного розвитку, а також платоспроможності, ліквідності, фінансової стійкості й ділової активності підприємства [7, с. 143]. Організація моніторингу інноваційної сфери передбачає багатоаспектне дослідження з виявлення тенденцій і перспектив подальшого розвитку інноваційних процесів.

Дані моніторингу дозволяють ухвалювати управлінські рішення, в основу яких покладено аналіз і прогноз основних показників підприємства, вивчення інноваційного клімату, попиту і пропозицій на інноваційні ресурси. Моніторинг дає можливість сформулювати необхідну основу системи раннього виявлення проблем, що виникають при інноваційному розвитку підприємства. Інформація, отримана від учасників моніторингу, дозволяє прогнозувати зміни в інноваційному розвитку підприємства, виявляти проблеми при управлінні інноваційною діяльністю підприємства, покращувати взаємодію виробничих й інноваційних процесів.

Висновки і перспективи подальших досліджень у даному напрямі. Здійснення спостережень за чинниками, які впливають на інноваційний розвиток підприємства, дозволяє підвищити ефективність роботи підприємства й ухвалювати до реалізації обґрунтовані управлінські рішення.

Аналіз наукових публікацій показує, що на сьогоднішній день існує проблема вибору методології управління підприємствами, направлена на забезпечення їх довгострокового виживання і розвитку в умовах кризи, антикризового регулювання і трансформації. Внаслідок цього нами запропонована інноваційна модель розвитку підприємства на основі системних перетворень, яка включає наступні елементи: механізм реалізації інноваційної стратегії підприємства, направлений на аналіз інноваційного клімату і потенціалу підприємства, розробку й інтеграцію інноваційних проектів у загальну інноваційну стратегію підприємства і розробку базової стратегії розвитку, що дозволяє організувати систему безперервного вдосконалення виробничих процесів і під-

вищити ефективність інноваційної діяльності підприємств на основі трансформації; механізм антикризового управління підприємством на основі регулювання інноваційних процесів, що включає визначення мети системних перетворень, чинників, що впливають на вибір пріоритетного напрямку перетворення, критерійні вимоги відбору відповідних пріоритетів, алгоритм вибору альтернатив відповідно до поставлених цілей і ступеня їх впливу на інноваційні процеси підприємства; принципи і методи організації системи моніторингу і контролю інноваційної діяльності підприємства на основі оцінки результатів інноваційної, фінансової й економічної діяльності, оцінки інноваційного розвитку підприємства, а також системи діагностики, тієї, що реалізується для інноваційних проектів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Портер М. Э. Конкуренция / М. Э. Портер; [пер. с англ.]. – М. : Вильямс, 2006. – 608 с.
2. Волкова Н. Н. Индустриальные кластеры США / Н. Н. Волкова, Т. В. Сахно // США - Канада. Экономика, политика, культура. – 2007. – №1. – С. 51-68.
3. Управление инновационными проектами / Методология управления инновационными проектами / [Т. В. Александрова, С. А. Голубев, О. В. Колосова и др.; под общ. ред. проф. И. Л. Туккеля]. – [2-е изд., перераб. и расш.]. – СПб. : СПбГТУ, 2012. – Ч. 1. – 100 с.
4. Инвестирование : учебник / В. М. Гриньова, В. О. Коюда, Т. И. Лепейко, О. П. Коюда. – К. : Знание, 2008. – 452 с.
5. Колесов С. В. Інноваційно-інвестиційний потенціал підприємства: методологічні підходи до сутності та оцінки / С. В. Колесов, В. І. Кривда // Формування ринкових відносин в Україні : збірник наукових праць. – Київ, 2009. – Вип. 5 (96). – С. 103-110.
6. Йохна М. А. Экономика и организация инновационной деятельности / Йохна М. А., Стадник В. В. – К. : Издательский центр “Академия”, 2005. – 400 с.
7. Грищенко І. В. Теоретико-методологічні основи інвестиційно-інноваційної діяльності підприємств / І. В. Грищенко // Вісник Хмельницького національного університету. – 2009. – № 1. – С. 142-145.
8. Гришко В. А. Дослідження впливу чинників, що зумовлюють вибір портфелю фінансово-інвестиційних стратегій підприємства / О. Ю. Ємельянов, В. А. Гришко, І. З. Крет // Математико-економіко-соціологічний вісник “Гріш і математика”. – № 8. – Львів-Луцьк : Вид. Тараса Сороки, 2010. – С. 12-16.

REFERENCES

1. Porter, M. Je. (2006), *Konkurencija*, Vil'jams, M., 608 s.
2. Volkova, N. N. and Sahno, T. V. (2007), *Industrial'nye klasteri SShA, SShA - Kanada. Jekonomika, politika, kul'tura*, №1, s. 51-68.
3. *Upravlenie innovacionnymi proektami / Metodologija upravlenija innovacionnymi proektami* / T. V. Aleksandrova, S. A. Golubev, O. V. Kolosova i dr. (2012), 2nd ed, SPbGTU, SPb, ch 1, 100 s.
4. Grin'ova, V. M. Kojuda, V. O. Lepejko, T. I. and Kojuda, O. P. (2008), *Investirovanie, Znanie*, K., 452 s.
5. Kolesov, S. V. and Kry`vda, V. I. (2009), *Innovacijno-investy`cijny`j potencial pidpry`yemstva: metodologichni pidxody` do sutnosti ta ocinky`*, *Formuvannya ry`nkovy`x vidnosy`n v Ukraini*, vy`p. 5 (96), Ky`yiv, s. 103-110.
6. Joxna, M. A. and Stadny`k, V. V. (2005), *Ekonomy`ka y` organy`zacy`ya y`nnovacy`onnoj deyatel`nosti`*, Y`zdatel`sky`j centr “Akademy`ya”, K., 400 s.
7. Grishhenko, I. V. (2009), *Teorety`ko-metodologichni osnovy` investy`cijno-innovacijnoyi diyal`nosti pidpry`yemstv*, *Visny`k Xmel`ny`cz`kogo nacional`nogo univerty`tetu*, # 1, s. 142-145.
8. Gry`shko, V. A. Yemel`yanov, O. Yu. and Kret, I. Z. (2010), *Doslidzhennya vply`vu chy`nny`kiv, shho zumovlyuyut` vy`bir portfelyu finansovo-investy`cijny`x strategij pidpry`yemstva*, *Matematy`ko-ekonomiko-sociologichny`j visny`k “Grish i matematy`ka”*, #8, Vy`d. Tarasa Soroky`, L`viv-Lucz`k, s. 12-16.